ЯРАТТЫРА ТОРГАН ИҖАТ

Чын шагыйрь булу өчен, аның күп санлы китаплары дөнья күрү кирәк дияргә мөмкиннәр. Юк, бу мөһим түгел, минемчә. Төп сыйфат: шигърияткә китергән үз өлешең, аның асыл сыйфатлары, сурәтле фикерләү белән бергә, дөньяны күрү, тою, күзаллауда яңалык, укучыны сискәндерерлек яңа буяулар, төсмерләр һ. б. булу шарт. Нык ышанып әйтәбез: Наис Гамбәрдә болар бар, һәм әдәби җәмәгатьчелек моны бик яхшы белә. Шунысын да әйтергә кирәк: бик яхшы, зәвыклы мөхәррир, аннан да элек әдәбият белгечетәнкыйтьче булып тиз танылган, бигрәк тә шигърият турында, аерым шагыйрьләребез турында саллы һәм өр-яңа сүзен әйтә белгән Наис үз шигырьләрен бастырырга ашыкмады. Тормышның күп сынауларын, күп юллар үткәч кенә башта «Баш очымда — кояш» (1991), аннары «Күзләрем яфрак коя» (2001) исемле ике китабын чыгарды. Һәм... укучы аны шулар белән шәп шагыйрь итеп таныды; әдәби мәҗлесләрдә, тәнкыйтьтә аларга югары бәя бирелде. Менә шуннан канатланып, шагыйрь көндәлек матбугатта ун еллар бик актив күренеп, үзе турында фикерне даими ныгытып, сөендереп килде. Соңгы көненә кадәр...

Наис Гамбәр фәлсәфи шагыйрьләр мәктәбен үз күрде. Мөгаен, Шәрык шагыйрьләре йогынтысы да булгандыр, әмма иң мөһиме — үз классик шагыйрьләребез, милли классикларыбыз йогынтысы: Тукай, Дәрдемәнд, Туфан мәктәбе, замандашлары Зөлфәт, Әгъләм шигърияте ирешкәннәргә таяну, алар замандашы булу шатлыгы... һәм, шуны да әйтергә кирәк, бу — хыялый фәлсәфә түгел, нәкъ менә Җир, үзебезнең заман һәм Туган җир, табигать фәлсәфәсе. Ләкин ул туган авылы таучыгын Фудзияма итеп күргәнедәй, мәхәббәтне дә дөнья, Галәм күзлегеннән карап аңлата... Туфанның «Сиңа» шигыре кебек, аның да кредосы: «Син — бер генә, «сеңлем» итеп башым иярлек...»

Мәхәббәттә шагыйрь бик сак, саф, пакь хисләр белән күренә, горур, нечкә җанлы булып истә кала. Ул — сәяхәтче, мәңгелектә бер юлчы кебегрәк; шуңа да бераз моңсу-сагышлы... әмма бар дөньяны, табигатьне аңлый, яклый, сөя белә. Менә нинди ул лирик герой! Шуңа да анда гөлләр белән сөйләшү, агачлар белән аңлашу, «сентябрь малае яфрак коя» дип, гомер фасыллары, мәңгелек турында уйланулар күп. Алар якты, оптимистик һәм төрле җете төсләргә бай. Кабатлап әйтәм: тышкы вакыйгалар турында сөйләү элементлары белән түгел, эчке дөньясы белән күренгән чордашыбыз сурәтләнә анда.

Һәр шагыйрь өчен табигый булган сурәтләү чаралары, бизәкләр дә мул аңарда, теле бай, сы-

гылмалы. Шигырь формасы да табигый, укырга рәхәт төрле үлчәүдәге калыпларга салынган. Иң мөһиме, шигъри фикерләвендә, зур шагыйрьләргә хас булганча, шәхси кичерешләр, гамьнәр биографиясен ил, халык җаны белән куша алу, шуңа ышандыру көче бар шагыйрьдә! Һәм бу бик кыйммәтле сыйфат; ул тышкы атрибутлар, псевдомиллилек белән ялтырау түгел, риторика да юк бу хистә, әмма чын милли моң, мәдәният, тарихи аң, рух белән баглы шагыйрь йөрәге бар — бу, һичшиксез, ярылып ята һәм яраттыра…

Шагыйрь йөрәге дигәннән, «шагыйрь туган ягыннан башлана» гыйбарәсен тагын да искә төшерми кала алмам. «Шигырьдә Мөслим өчпочмагы» дип атаган аны Наисның бер дусты. Бу «өчлек»кә Зөлфәт, Харрас Әюп һәм Наисебезне кертә ул. Хәер, бу — ун еллар әүвәл булган бер сөйләшүдән; хәзер инде Мөслим күгендәге йолдызлар булып башка шигъри исемнәр дә яңгырый: Шәмсияләр, Мөҗәһитләр һ. б. Иң гаҗәбе, шушы «Мөслим мәктәбе шагыйрьләре» арасында да Наис Гамбәрнең шигъри почеркы аерылып тора: ул — үзгә бер дөнья, ул — пантеизм катыш илаһият тулы дөнья диясе килә. Һәм бу һич арттырусыз шулай: шагыйрь Сүз дигән олуг могҗизага нәкъ менә туган ягы биргән тел ачкычы белән килгән һәм гади генә авыл, җир тормышын югары сурәтле-фикерле шигърилек белән, үз йөрәге, акылы, яшәү тәҗрибәсе аша өр-яңадан ача

алган дигән тәэсир кала. Бу – аның үз «Мең дә бер кичә»се, «туфанилык», «зөлфәтлек»кә тугры шигърияте.

Көн-таң атса — Яшәү һәм Үлем бар,
Уянам да — Сезгә түгеләм!..
Яшәү агачыннан — шәҗәрәңнән! —
Бер «яфрак» та артык түгел лә.

Бу — нәкъ менә Гамбәр таләбе, газаплар аша мәңгелеккә ашу…

Рәдиф Гаташ,
Татарстанның халык шагыйре

I

Һәр тән буйлап ага бер агымсу,
Һәр күкрәктә ага бер җырым, —
Җанны кап урталай ярып үткән,
Телеп-телеп үткән бер җылым…